

Piętnaście lat Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie

W historii Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego miało miejsce wiele wydarzeń skłaniających do refleksji i zadumy. Takim też był na pewno jubileusz 15. istnienia placówki, obchodzony 18 VI 1999 r. w głównej siedzibie Muzeum, mieszczącej się w zabytkowym budynku zwanym potocznie „Żółtą Karczmą”, usytuowanym przy Al. Wilanowskiej 204. Doniosłość i wyjątkowość tego zdarzenia potwierdziła obecność wielu gości, reprezentujących różne środowiska i zawody. Oczekujących na rozpoczęcie uroczystości zabawiał swymi występami na estradzie zespół folklorystyczny SGGW - „Promni”.

Uroczystości rozpoczęły się o godz. 17⁰⁰. Otworzył je znany wszystkim artysta - Kazimierz Kowalski - jako prowadzący program i zapowiadający. Następnie zabrał głos dyrektor Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego dr Janusz Gmitruk, który powitał zgromadzonych i podziękował za liczne przybycie. Wśród zaproszonych gości przeważały osoby w różny sposób związane z Muzeum. Większość stanowili działacze ludowi oraz ofiarodawcy eksponatów

Szczególnie serdecznie dyrektor Gmitruk powitał dr. Józefa Fajkowskiego - pierwszego dyrektora MHPRL, który tworzył podwaliny placówki organizując od podstaw jej działalność merytoryczną oraz wieloosobowe grono działaczy ludowych z sandomierskiego, skupionych w Towarzystwie Przyjaciół Muzeum z jego przewodniczącym - Stanisławem Dobkiem na czele i członków Rady Muzealnej. Specjalne słowa podziękowania skierował też pod adresem posła Zdzisława Podkańskiego - byłego Ministra Kultury i Sztuki, dzięki któremu Muzeum otrzymało w darze Pałac Blanka.

Po powitaniu gości dyrektor przedstawił w skrócie historię MHPRL, jego osiągnięcia, problemy i plany rozwoju. Muzeum wyrosło z pragnień i dążeń pokolenia ludowców w kraju i na emigracji dla upamiętnienia dokonań stronnictw i organizacji ruchu ludowego. Powołał je do życia Minister Kultury i Sztuki - Kazimierz Żygulski zarządzeniem z dnia 6 III 1984 r., określając w jego statucie zadania placówki. Z dniem 1 VII 1984 r. otrzymało ono na swą siedzibę: *„nieruchomość zabytkową zwaną Żółtą Karczmą, położoną w Warszawie, przy Al. Wilanowskiej 204 wraz z usytuowanymi na niej budynkami”*. Tymczasową siedzibę stanowił gmach „Podchorążówki” w Łazienkach Królewskich w Warszawie.

„Żółtą Karczmę” zbudowano według projektu architekta włoskiego Franciszka Marii Lanciego w 1846 r. Budynek o powierzchni ogólnej 270 m² wpisany został do rejestru zabytków pod nr 533 w dniu 9 XII 1971 r. W latach 80. Żółta Karczma odrestaurowana została na siedzibę Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Dzięki renowacji udało się uzyskać powierzchnię wystawienniczą w zaadaptowanej do tego celu piwnicy. Trawiasty dziedziniec stano-

wi dziś część ekspozycyjną współczesnej rzeźby Jana Ślusarczyka i Gustawa Hadyny.

Ponadto, od 1996 r., Muzeum jest właścicielem Pałacu Blanka usytuowanego w Śródmieściu. Budynek murowany, 2. kondygnacyjny, o powierzchni użytkowej - 2.985 m² został wpisany do rejestru zabytków pod numerem 526. Obecnie trwają w nim prace adaptacyjne dla potrzeb wystawienniczych.

W 1992 r. Muzeum zostało wpisane do rejestru narodowych instytucji kultury jako placówka o szczególnym znaczeniu, znajdująca uznanie w polskich i zagranicznych ośrodkach nauki i kultury.

W MHPRL zatrudnione są 24 osoby. Placówką od 4 września 1997 r. kieruje dr Janusz Gmitruk, zaś jego zastępcą jest mgr Jerzy Mazurek. Pracami Rady Muzealnej, składającej się z 15 osób, kieruje prof. dr hab. Kazimierz Przybysz.

Muzeum zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem i popularyzacją pamiątek związanych z historią polskiej wsi, chłopów i ruchu ludowego, a efektem 15 - letniej działalności jest ponad 25 tysięcy obiektów znajdujących się w MHPRL w Warszawie oraz w jego oddziałach w Sandomierzu i Piasecznie k/Gniewu.

Mimo tak krótkiego okresu pracy zdołano jednak zgromadzić wiele cennych i ciekawych kolekcji. Zaliczają się do nich m.in. eksponaty związane z walką o wolność Polski w XVIII i XIX w. (powstania 1794 i 1863) oraz w XX w. (1914 - 1921 i 1939 - 1945); pamiątki i przedmioty osobiste działaczy ruchu ludowego; zbiór 175 sztandarów stronnictw i organizacji ludowych działających w Polsce i na emigracji; dokumenty związane z działalnością PSL na emigracji; malarstwo i rzeźba profesjonalna oraz nieprofesjonalna, prezentująca życie wsi, zajęcia ludności; malarstwo portretowe, pejzażowe, historyczne - prace: Wincentego Wodzinowskiego, Henryka Szczyglińskiego, Iwana Trusza, Józefa Rapackiego, Stanisława Czajkowskiego, Jana Styki, Teodora Axentowicza, Włodzimierza Tetmajera, Stanisława Praussa; zbiór listów Wincentego Witosa z lat 1923 - 1924; kolekcja gobelinów i tkanin artystycznych o tematyce narodowo - wyzwolenczej; dokumenty działalności stronnictw chłopskich, wiejskich organizacji młodzieżowych i społeczno - gospodarczych: SL, BCh, PSL, ZSL, ZMW „Siew”, ZMW Rp „Wici”; zdjęcia dokumentujące najważniejsze wydarzenia z historii ruchu ludowego; kolekcja plakatów, prasy i druków ulotnych; afisze i obwieszczenia wydane przez okupacyjne władze administracyjne w celach propagandowych z okresu I i II wojny światowej; zbiór ulotek wyborczych organizacji i stronnictw chłopskich do sejmiku i senatu z lat 1919, 1922, 1928, 1930; zbiór pieczęci i tłoków pieczętnych urzędów gminnych i starostw zaboru rosyjskiego, austriackiego i pruskiego, zarządów gminnych II RP i Generalnego Gubernatorstwa, kółek rolniczych, stronnictw i organizacji chłopskich.

Muzeum dokumentuje również dzień dzisiejszy partii i organizacji z nim związanych, np. afisze, plakaty, odezwy, ogłoszenia z kampanii wyborczej do sejmu i senatu w 1989 r., korespondencja gratulacyjna do Waldemara Pawlaka w związku z powołaniem go na stanowisko prezesa Rady Ministrów w 1992 r., dokumenty przekazane przez ministra obrony narodowej, Stanisława Dobrzańskiego oraz marszałka Sejmu, Józefa Zycha.

Od 1989 r. Muzeum systematycznie wydaje „Rocznik Historyczny”. Jako pismo muzealne poświęcony jest on głównie tematyce będącej przedmiotem statutowego funkcjonowania MHPRL, prezentuje dorobek Muzeum w pozyskiwaniu nowych muzealiów. Ponadto Muzeum prowadzi bogatą, szczególnie po 1997 r., kiedy to powołano „Bibliotekę MHPRL”, działalność wydawniczą (katalogi wystaw, edycje dokumentów, prace badawcze, wspomnienia). W jej ramach ukazało się 14 tytułów w łącznym nakładzie ponad 150 tys. egzemplarzy.

Stałe kontakty z Muzeum Niepodległości, Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Wsi Kieleckiej, Polskim Towarzystwem Turystyczno - Krajoznawczym, a także uczelniami, m.in.: Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Gdańskim, Uniwersytetem Śląskim, Uniwersytetem Wrocławskim, Uniwersytetem Łódzkim, Wszechnicą Świętokrzyską, Akademią Podlaską, Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Krakowie dają również efekty w postaci wspólnych wystaw. Ogólny bilans wystawienniczy to 46 ekspozycji.

Na co dzień Muzeum współpracuje z: Towarzystwem Przyjaciół Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Zakładem Historii Ruchu Ludowego, Ludowym Towarzystwem Naukowo - Kulturalnym, Towarzystwem Uniwersytetów Ludowych, Zarządem Krajowym Związku Młodzieży Wiejskiej oraz byłymi żołnierzami BCh, członkami organizacji wiejskich, ludowcami z kraju i przebywającymi na emigracji. Działalność MHPRL cieszy się dużym uznaniem, czego wymiernym dowodem są liczne dary przekazywane bezpłatnie przez sympatyków lub za ich wstawiennictwem w postaci przedmiotów związanych z szeroko rozumianym ruchem ludowym.

Z okazji jubileuszu na ręce dyrektora wpłynęły listy gratulacyjne, m.in. od dyrektora Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno - Spożywczego w Szreniawie - dr Henryka Nowackiego, który obok powinszowań zaznaczył, że *rozwój i osiągnięcia MHPRL są wynikiem nieustrudzonego wysiłku całego zespołu pracowników szerokiego grona przyjaciół Muzeum*. Osobiście złożyli gratulacje dyrektorowi Gmitrukowi: w imieniu prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego - Jarosława Kalinowskiego, jego zastępca - Marek Sawicki, a następnie kolejno: Wicemarszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej - Franciszek Jerzy Stefaniuk, który zadeklarował: *ze swej strony wolę współpracy w zakresie dokumentowania sejmowej działalności ludowców w okresie II Rzeczypospolitej i w czasach współczesnych*, Marszałek Województwa Mazowieckiego - Zbi-

gniew Kuźmiuk, który obok życzeń dla Muzeum wymienił również szereg jego zasług i osiągnięć w dziedzinie: *ocalania pamiątek przeszłości związanych z działalnością ruchu ludowego*, Bolesław Machnio - przedstawiciel Ogólnopolskiego Związku Żołnierzy Batalionów Chłopskich, dyrektor Muzeum Niepodległości w Warszawie - dr Andrzej Stawarz, który: *z satysfakcją i wdzięcznością* - podkreślił - *stale rozwijającą się współpracę merytoryczną i organizacyjną między oboma muzeami*, dyrektor Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie - dr Jan Witold Suliga, który przekazał wierszowane życzenia:

*Chłopskiego uporu w pokonywaniu muzealnego ugoru,
ludowej wesołości, wizyt dostojnych gości,
a nade wszystko: pomnażania mienia
i władz wszelkich przychylnego wejrzenia.*

Oprócz listu gratulacyjnego, Prezes i Redaktor Naczelny Ludowej Spółdzielni Wydawniczej - Jan Rodzim, przekazał na ręce dyrektora Gmitruka *Medal z podobizną Józefa Ignacego Kraszewskiego* (zaprojektowany i wykonany w 1987 r., autorstwa Henryka Gorola), zaś Prezes Zarządu Fundacji i Dyrektor Domu „Straż Mogił Polskich Bohaterów” - Antoni Benhard, nadał dyplom i srebrny medal „Semper Fidelis” *za ratowanie zabytków kultury materialnej na Kresach Wschodnich, dokumentowanie i upowszechnianie Martyrologii Narodu Polskiego w wyniku agresji sowieckiej po 17 września 1939 r. oraz za pomoc udzielaną Polakom zamieszkałym w byłym Związku Radzieckim.*

Na zakończenie głos zabrał ponownie dyrektor MHPRL dziękując za wszystkie ciepłe słowa skierowane pod adresem Muzeum i zaprosił do zwiedzania wystawy „Nowe nabytki Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego”, przygotowanej specjalnie na jubileusz, a prezentującej dorobek placówki w ostatnim półroczu. Starannie dobrane eksponaty tworzą świetną wizytówkę Muzeum. Wystawiono m.in.: materiały dokumentujące działalność Zarządu Powiatowego Polskiego Stronnictwa Ludowego w Łasku, antymikołajczykowski ulotki z okresu referendum, afisz antywyborczy Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie” z 1922 r. przedstawiający karykatury kandydatów na posłów partii, 5 sztandarów: Stronnictwa Ludowego w Grodźcu, Polskiego Stronnictwa Ludowego w Skoroszach, Stronnictwa Ludowego w Nakwasinie, Wojewódzkiego Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” w Krakowie i Straży Pożarnej w Bodzentynie, prace malarstwa i grafiki: Teodora Axentowicza, Wincentego Wodzinowskiego, Józefa Chlebusea, Walerego Eliasza Radzikowskiego, Mariana Nowickiego, Stanisława Praussa, dokumenty prezentujące działalność polityczną i społeczną: Mikołaja Kozakiewicza, Józefa Zycha, Stanisława Dobrzańskiego, Hanny i Władysława Ciekotów, prace rzeźbiarskie Gustawa Hadyny i Józefa Opali, archiwalia dokumentujące działalność Polskiego Stronnictwa Ludowego na emigracji. Najbardziej malowniczymi elementami wystawy była kolekcja 20 pocztówek przedstawiająca pejzaże wiejskie Królestwa Polskiego oraz grupa prac z wizerunkami orłów autorstwa

Antoniego Brzuski. Nowością w zbiorach stały się dokumenty i fotografie odnoszące się do historii polskiego osadnictwa w Brazylii

W ramach imprezy towarzyszącej odbyła się promocja książek: Józefa Fajkowskiego *Arka Brożek* i Piotra Matusaka *Edukacja i kultura Polski Podziemnej 1939 - 1945*, połączona ze spotkaniami autorskimi.

Równolegle do wystąpień na scenie, na skarpie trwał wernisaż prac Elżbie ty Nasielskiej z Kanady oraz kiermasz książek wydawnictw MHPRL i LSW.

Po części oficjalnej dyrektor zaprosił wszystkich zgromadzonych na poczęstunek, a świętowanie jubileuszu, przeciągnęło się do późnych godzin wieczornych.

Spotkanie trwało w sympatycznej i bardzo serdecznej atmosferze. Mamy nadzieję, że było ono okazją do bliższego poznania historii Muzeum i dzięki temu poszerzyło się grono przyjaciół naszej instytucji. Chcielibyśmy również wystosować apel, do tych wszystkich, których zainteresował profil naszego Muzeum, o nadsyłanie do nas informacji o możliwościach pozyskania nowości, np.:

- sztandary, proporce, emblematy, proporzycyki;
- oznaki, odznaki, odznaczenia, medale, pieczęcie;
- plakaty, afisze, ulotki, odezwy;
- statuty organizacji (politycznych, społecznych, gospodarczych, oświatowych), regulaminy, korespondencja, legitymacje;
- grafika, obrazy, rzeźba, tkactwo twórców ludowych;
- dokumenty i realia związane z życiem wsi i gminy z okresu II wojny światowej, wydawane przez władze okupacyjne oraz organizacje podziemne, elementy umundurowania i uzbrojenia;
- fotografie dokumentujące życie polityczne, społeczne, gospodarcze, oświatowe;
- prasa ludowa do 1949 r.;
- prasa konspiracyjna i prasa gadzinowa.

Nie sposób wymienić wszystkie kategorie interesujących nas pamiątek, które chcielibyśmy zdobyć. Liczymy na inicjatywę i pomoc w tej mierze. Wszelkich dodatkowych informacji związanych z pozyskiwaniem pamiątek udziela Dział Dokumentacji i Zbiorów MHPRL.

Muzeum jest czynne od poniedziałku do piątku w godzinach: 9⁰⁰ - 16⁰⁰, nr tel.: (0-22) 843-78-73; tel./fax (0-22) 843-38-76.

Ewa Marcinkowska